

omgedoopt, nadat het fijnmes in gebruik was gekomen. Het is niet volstrekt duidelijk waar het fijnmes vandaan is gekomen. De kaart maakt een onderscheid tussen: het paalmes wordt nogmaals na het boren gebruikt, en: men gebruikt na het boren een tweede paalmes. De gegevens zijn toevallig verstrekt en de kaart kon dus niet worden volgetekend. Zodoende komt de kwestie niet tot klaarheid. Is het duidelijke *fijnmes*- en *gladmes*-gebied niets anders dan een woordgeografische eenheid, of heeft dit gebied ook het fijnmes als technische vernieuwing gelanceerd? Op zichzelf is het wel denkbaar dat het paalmes-ook-na-het-boren van zuidwest naar noordoost verbreid zou zijn, terwijl het afzonderlijke paalmes = fijnmes in het Hollandse zou zijn ontwikkeld. Interpreteert men het gebied met *fijnmes* en *gladmes* als dat van de isoglosse, dan heeft men de oorsprong van de technische vernieuwing ook daar te zoeken. In het zuiden zal het schrapmes (het mes met de twee appeltjes) zijn huidige functie dus wel hebben gekregen, nadat het ten tweeden male door een soort paalmes, het tweede paalmes, was verdrongen. Dat het schrappaardje in een zevental plaatsen in het zuidwesten van België nog als *snijpaard* wordt benaamd, zou erop kunnen wijzen, dat de functieverandering vanuit het noordelijke Holland kan zijn ingetreden. Dat doet echter nu al minder terzake. De uitlating omtrent het borstmes, zoëven geciteerd, geeft wel een juiste indruk over de historie van het schrapmes.

Het trekmes in het oosten van ons land heeft een heel andere samenhang. In die omgeving is het geen randverschijnsel van een oude paalmesverbreiding, maar misschien wel van het Duitse Schnitzbank-gebied. In Frankrijk hebben we het tweehandenmes niet veelvuldig aangetroffen, hoewel vaak genoeg om aan te nemen, dat het ook daar een ruime verbreiding kent: de L a r o u s s e beeldt er een af onder de naam *plane* en wijst het toe aan de kuiper, de A L M C geeft ditzelfde woord als vertaling voor een tweetal dialectische mesbenamingen van het type *paroir* (krt. 1030), V o n W a r t b u r g noemt een reeks woorden van het type *paroir*, waarvan er minstens zeven een „couteau à 2 manches” aanduiden (VII 623). Bij de klompenmaker komt het daar niet voor. In het Duitse taalgebied treft men hetzelfde werktuig zeer vaak aan: S a s s noemt een *Tochmess* (pag. 26), K l a u s een *Schnittbank* plus *Schnittmesser*, B ü l d een *treckmes*, in bepaalde klompenmakerijen in het Munsterland gebruikt in plaats van het paalmes, B o c k (pag. 37) en N i e d e r r h e i n een *Zugmesser*, S c h e p e r s een *Zugmesser* met een *hölzernes Brustblatt*, B o m a n n een *Togmest*, B e r g e r een